

Історія та методологія науки і техніки

Панічерська Л. П.

Арт-деко: особливості розвитку стилю

Арт-деко, який іноді називають деко — це стиль візуального мистецтва, архітектури та дизайну, який вперше з'явився у Франції безпосередньо перед Першою світовою війною. Арт-деко вплинув на дизайн будівель, меблів, ювелірних виробів, моди, автомобілів, кіно-театрів, поїздів, океанських лайнерів та побутових предметів, таких як радіо та пілососи. Свою назву, скорочене від «Arts Décoratifs» (Декоративне мистецтво), взяло від «Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes» (Міжнародна виставка сучасних декоративних та промислових мистецтв), що відбулася в Парижі в 1925 році. Він поєднував сучасні стилі з вишуканою майстерністю та багатими матеріалами. Під час свого розквіту арт-деко представляв розкіш, гламур та віру в соціальний та технічний прогрес.

Виникнення арт-деко було тісно пов'язане з підвищенням статусу художників-декораторів, які до кінця XIX століття вважалися просто ремісниками. Термін «декоративні вироби» був винайдений в 1875 році, надаючи дизайнерам меблів, текстилю та інших прикрас офіційний статус «Société des artistes decorateurs» (Товариство художників-декораторів), або «SAD»; було засновано в 1901 році, і художники-декоратори отримали ті самі права авторства, що і художники та скульптори. Подібний рух розвинувся в Італії. Перша міжнародна виставка, повністю присвячена декоративному мистецтву, «Esposizione Internazionale d'Arte Decorativa Moderna» (Міжнародна виставка сучасного декоративного мистецтва), була проведена в Турині в 1902 році. У Парижі було засновано кілька нових журналів, присвячених декоративному мистецтву, серед яких «Arts et décoration» (Мистецтво та оздоблення) та «L'Art décoratif moderne» (Сучасне декоративне мистецтво). Секції декоративного мистецтва були введені в щорічні салони «Société des artistes français» (Товариство французьких художників), а пізніше в Салон д'Автомне [2].

Французький націоналізм також зіграв свою роль у відродженні декоративно-прикладного мистецтва. Французькі дизайнери відчували виклик через збільшення експорту менш дорогих німецьких меблів.

Паризькі універмаги та модельєри також зіграли важливу роль у піднесенні арт-деко. Створені підприємства, такі як фірма срібних виробів «Christofle» (Христофле), дизайнер скляних виробів Рене Лалік та ювеліри Луї Картьє та Бушерон, які всі почали розробляти вироби в більш сучасних стилях. Починаючи з 1900 року універмаги наймали художників-декораторів для роботи в своїх дизайнерських студіях. Оздоблення Салону д'Автомне 1912 року було доручено універмагу «Printemps» (Принтемпс). У цьому ж році Принтемпс створив власну майстерню під назвою «Primavera» (Прімавера). До 1920 року в Прімавері працювало понад триста художників. Стили варіювались від оновлених версій Людовика XIV, Людовика XVI і особливо меблів Луї Філіппа, виготовлених Луї Сю та у майстерні Прімавера, до більш сучасних форм від майстерні універмагу «Au Louvre» (У Луврі). Інші дизайнери, в тому числі Еміль-Жак Рульман та Пол Фоліот, відмовились використовувати масове виробництво і наполягали на тому, щоб кожен виріб виготовлявся окремо вручну. У ранньому стилі арт-деко були представлені розкішні та екзотичні матеріали, такі як чорне дерево, слонова кістка та шовк, дуже яскраві кольори та стилізовані мотиви, зокрема кошики та букети квітів усіх кольорів, що надає модерністський вигляд [5].

Арт-деко був не єдиним стилем, а колекцією різних, іноді суперечливих стилів. В архітектурі арт-деко став наступником і реакцією на модерн — стиль, який процвітав у Європі між 1895 і 1900 роками, а також поступово замінив мистецтво вищих мистецтв та неокласицизм, що переважали в європейській та американській архітектурі [4].

В оздобленні були запозичені і використані багато різних стилів арт-деко. Вони включали досучасне мистецтво з усього світу, яке можна спостерігати в Музеї Лувру, Музеї де Гомме та Музеї національних мистецтв Африки та Океанії. Інтерес до археології також мав популярність завдяки розкопкам у Помпеях, Трої та могилі 18 династії фараона Тутанхамона. Художники та дизайнери інтегрували мотиви старовинного Єгипту, Месопотамії, Греції, Риму, Азії, Месоамерики та Океанії з елементами машинного віку [3].

У 1925 році в рамках арт-деко співіснували дві різні школи-конкуренти: традиціоналісти, які заснували Товариство художників-декораторів, включали дизайнера меблів Еміля-Жака Рульмана, Жана

Дюнара, скульптора Антуана Бурделя та дизайнера Поля Пуаре. Вони поєднували сучасні форми з традиційною майстерністю та дорогими матеріалами. З іншого боку були модерністи, які все частіше відкидали минуле і бажали: стилю, заснованого на досягненні нових технологій, простоті, відсутності оздоблення; недорогих матеріалів та масового виробництва. Модерністи заснували власну організацію — Французький союз сучасних художників — у 1929 р. До її складу входили архітектори П'єр Шаро, Френсіс Журден, Роберт Маллет-Стівенс, Корбюзьє, ірландський дизайнер Ейлін Грей та французький дизайнер Соня Делоне, ювеліри Жан Фуке та Жан Пуйфоркат. Вони люто напали на традиційний стиль арт-деко, який, на їхню думку, був створений лише для багатих, і наполягали на тому, щоб добре побудовані будівлі мали бути доступними кожному, і ця форма повинна відповідати функції. Краса об'єкта чи споруди полягала в тому, чи ідеально він відповідав своїй функції. Сучасні промислові методи означали, що меблі та будівлі можна виготовляти масово, а не виготовляти вручну [2].

Отже, ті самі особливості, які спочатку зробили популярним арт-деко, його майстерність, багаті матеріали та орнаменти, призвели до його занепаду. Велика депресія, яка розпочалася в США в 1929 р., а незабаром після цього дійшла до Європи, значно зменшила кількість багатих клієнтів, які могли платити за меблі та предмети мистецтва. В економічному кліматі депресії мало компаній було готово будувати нові хмарочоси. Навіть фірма «Ruhlmann» (Рульман) вдалася до виготовлення предметів меблів серійно, а не до окремих предметів ручної роботи. Останніми будівлями, побудованими в Парижі в новому стилі, були Музей громадських робіт Огюста Перре (нині Французька економічна, соціальна та екологічна рада) та Палац де Шайо Луї-Іпполіта Буало, Жака Карлу та Леона Аземи, та Палац де Токіо Паризької міжнародної експозиції 1937 року. Але деко продовжує надихати дизайнерів і його часто використовують у ювелірних виробках та у сучасній моді.

1. Банцєкова А. До питання визначення стилю ар-деко в архітектурі Львова // Вісник І-ту Укрзахідпроектреставрації. Львів, 2008. № 18. С. 130–138.
2. Малинина Т. Г. Формула стиля. Ар Деко: истоки, региональные варианты, особенности эволюции. Москва: Пинакотека, 2005. 303 с.

3. Малинина Т. Г. Искусство эпохи модернизма: стиль ар деко. 1910–1940-е годы. Москва: Пинакотека, 2009. 372 с.
4. Хайт В. Л. «Ар-деко: генезис и традиция» // Об архитектуре, истории истории и проблемах. Москва: Эдиториал УРСС, 2003. С. 201–225.
5. Хилльбер Б., Эскритт С. Стиль Ар Деко. Москва: Искусство — XXI век, 2005. 240 с.

Присяжнюк О. М.

«Загальна розвідка міста, фортів та батарей Алжиру» полковника Бутена

Постать полковника Вінсена Ів Бутена (1772–1815) — учасника майже всіх військових кампаній наполеонівської епохи, талановитого інженера та секретного агента, залишилась майже невідомою історикам. Протягом всієї своєї кар’єри він служив одночасно як інженер-офіцер, сапер, дипломат та агент розвідки [5, р. 19].

Після невдачі Єгипетського походу Наполеон Бонапарт не залишив ідеї придбати будь-який з важливих торговельних пунктів на Південно-Африканському узбережжі. Він плекав намір перетворити Алжир на колонію Франції та у 1808 році послав зі шпигунською місією Вінсена Ів Бутена. Агент мав завдання зробити рекогносцировку для майбутнього вторгнення [2, с. 95]. Результатом шпигунської місії Бутена став звіт «Загальна розвідка міста, фортів та батарей Алжиру», авантюрній історії написання якого ми присвячуємо нашу статтю.

Серед переписки Наполеона (том XVII, № 13760) можна знайти лист надзвичайного значення.

«Байонна, 18 квітня 1808 року

Месьє Декре,

Поміркуйте над експедицією в Алжир як з моря, так і з суходолу. Одна наша нога в Африці змусить Англію замислитись. Чи є на цьому узбережжі гавань, де ескадра була б захищена від вищої сили? Якими можуть бути порти, через які армія, яка щойно висадилася, могла б прямувати вглиб?

Вивчивши експедицію в Алжир, вивчіть Туніську експедицію. Пишіть конфіденційно Гантому, який перед поїздкою у Париж зможе взяти інформацію.